

Fra *Ukenytt* til *Fram* - en serie illegale bergenske aviser fra årene 1942 - 1945

Av Bjørn-Arvid Bagge

Innledning

"Passiv motstand gjennom en aktiv åndens kamp er vår vei ... Ånd har seiret over bajonetter før."

Sitatet er en redaksjonell kommentar til den tyske forordning om dødsstraff for illegal virksomhet, og er hentet fra et februarnummer av en navnløs illegal bergensavis fra okkupasjonstiden.¹ Sitatet fører oss rett inn i det som er denne artikkelens tema, de illegale avisene. Denne artikkelen undersøker en serie med illegale aviser fra Bergen utgitt av Egil Helle og Viktor Nøstdal i perioden 1942 til 1945.

Bakgrunn

9. april 1940 ble Oslopressen innkalt til en konferanse hvor det ble gitt retningslinjer for hvordan pressen skulle forholde seg til okkupasjonsmakten. Pressen skulle i fremtiden bare inneholde stoff som gagnet den tyske okkupasjonsmakten eller Nasjonal Samling, og ta inn nyheter som skulle skape og lede en protysk opinion i befolkningen:

*"Den tyske øverstkommanderende retter en inntrengende appell til alle hovedredaktørers ansvarsbevissthet og venter at pressen forholder seg lojal. Han er fast besluttet på å anvende de skarpeste motforholdsregler, hvis han skulle bli skuffet i disse forventninger."*²

Da den ordinære presse slik ble underlagt den tyske okkupasjonsmakten var grobunnen lagt for en alternativ presse. Det er på denne bakgrunn en må se utviklingen av den illegale pressen. Under okkupasjonen av Norge utkom illegale aviser over hele landet. Med illegal presse menes her publikasjoner utgitt og distribuert utenfor de nazistiske myndighetenes kontroll.³

Frem til 1941 var det få illegale aviser, fremdeles mottok man nyheter fra radio. Tross enkelte tilløp er det først etter tyskernes inndragelse av radioen at vi får den egentlige fremveksten av denne type aviser.⁴

Familieidyll med mørke undertoner fra krigstidens Bergen, : lytting til illegal radio kunne i verste fall medføre dødsstraff for dem som deltok. Nræbilde av en av de vanligst radiomodellene man lyttet til, et såkalt "Sweetheart"-apparat. (Kilder: Billedsamlingen UB Bergen/ Privat samling).

Opplagstall og utgivelseshyppighet varierte, fra flere tusen eksemplar flere ganger i uken over en årrekke, til utgivelser som besto av noen få ark (gjennomslag) med tilfeldig utgivelse.⁵ Undergrunnspressen var av varierende teknisk utforming og kvalitet. Det eksisterte håndskrevne, maskinskrevne og trykte publikasjoner side om side. Her ville man formidle nyheter og meddelelser av mange slag utenom tysk kontroll.⁶ BBC's nyheter om krigen i utlandet og politiske paroler kan være eksempler på denne type nyheter. Hovedmotivet var en holdningskamp, man ville skape *en* holdning, en samlet norsk front mot tyskerne og deres medløpere i Nasjonal Samling.⁷

Krigshistorikeren Hans Luhn regner med at det ble produsert ca. 250 illegale avistitler i perioden 1940 til -45.⁸ I det samme tidsrom ble mellom 3000 og 4000 personer som var innblandet i dette illegale arbeidet arrestert. Av dem som deltok i denne virksomheten ble mer enn 200 drept, så en kan med full rett si at avisene ble produsert, distribuert og lest med livet som innsats.⁹

En serie illegale bergensaviser

I februar 1942 startet Egil Helle og Viktor Nøstdal en illegal avis i Bergen. De to barndomsvennene var unge menn med bakgrunn fra arbeiderbevegelsen, og ville gjøre sitt i kampen mot tyskernes okkupasjon.¹⁰ Disse avisene, eller riktigere, denne avisen med skiftende tittel, er en av de få som kan følges fra dens første nummer tidlig i 1942 frem til fredsdagene i mai 1945. En av hovedgrunnene til dette var at redaktørene klarte å bevare et arkiv, som inneholdt samtlige trykte aviser som utkom i krigsårene. I tillegg hadde man også

flaks og unngikk de mange opprullingene av illegale aviser som rammet andre. For å vilde tyskerne ble nemlig avisen utgitt under en rekke forskjellige titler. På denne måten klarte ikke okkupasjonsmakten og dens medhjelpere å se at det var *en* avisredaksjon, som utga en rekke forskjellige aviser, ikke en rekke frittstående aviser og redaksjoner.

Ideen til å starte en illegal avis fikk Helle og Nøstdal da Paal Kvamme i januar 1942 ble arrestert for produksjonen av en annen forbudt avis *Under Åket*.¹¹ Helle traff gjennom kveldskolen Ellinor Nilsen, som hadde tilgang til nyhetsreferater fra London gjennom farens sekretær Einar Olsen. Dette ble avisens første nyheter. Den 19-årige Helle skulle senere bli en profilert arbeiderbladjournalist, men var på denne tiden ansatt som bud på Bergen Trygdekasse. Sjefen hans, den kjente arbeiderpartipolitikerens Mons Lid, støttet tiltaket med 50 kroner for å skaffe avisen utstyr.¹²

Avisenes utgivelser

Avisrekken ble som sagt innledet med *Ukenytt* med undertittelen *For frihet og sannhet*. Første nummer kom 14. februar 1942. Avisen utkom ukentlig og beholdt dette navnet frem til 27. april 1942.¹³

Våren 1942 skiftet avisen navn til *Norges Demring*, mens undertittelen ble beholdt. Med tittelen *Norges Demring* utkom den fra 1. mai 1942 til 24. august samme år, med et opphold om sommeren. Under dette oppholdet i juli måned hadde man avtalt med Pastor Harald Grimm at han skulle gi ut en avis. Denne fikk navnet *Dag over Norge*. Man tok 3. august opp igjen utgivelsen av *Norges Demring*, som nå kom ut to ganger i uken frem til 24. august 1942.¹⁴

Høsten, eller nærmere bestemt 1. september 1942, begynte avisen å komme ut uten noen spesifikk tittel. Bakgrunnen for dette var det harde ”klima” som begynte å utvikle seg fra tysk side når det gjaldt illegal pressevirksomhet. Dette ble ytterligere forsterket av forordningen av 12. oktober 1942 som gav dødsstraff for utgivelse av illegale aviser. Den navnløse avisen ble produsert frem til 13. juli 1943, da man tok en pause i utgivelsen.¹⁵

Fra 13. august 1943 begynte man å utgi avisen igjen under navnet *Mot Seir*, dette navnet beholdt den frem til vinteren 1944, da siste nummer med denne tittel ble utgitt 10. januar 1944.¹⁶ Man samarbeidet nå med en annen bergensavis som var meget utbredt, *Norsk vilje*, slik at de to avisene delte ukens dager mellom seg. Denne ordningen varte til Gestapo rullet opp *Norsk vilje* og arresterte utgiverne. Olav Strand, en av hovedmennene bak avisen,

ble senere henrettet på Trandum.¹⁷

Navnet *Fram* ble tatt i bruk etter at man tok opp igjen avisproduksjonen 21. februar 1944 og dette beholdt man frem til siste nummer av avisen kom ut 7. mai 1945.¹⁸

Avisproduksjon og distribusjon

Produksjon av en illegal avis i bergensområdet. Avisens navn og bildets aktører er ukjente. Kilde: UB Bergens billedsamling.

I dag gir de illegale avisene et enkelt, litt fattigslig inntrykk. De er stort sett uten bilder og illustrasjoner.

Avisene var enkle trykk eller stensiler utført med en rekke former for duplisering. Her ble brukt både gjennomslagspapir, stensilering og trykking.

Avisene var i all hovedsak i A-4 format. På tross av det enkle utseendet bærer avisene preg av å ha vært lest av mange. De er tynnslitte, gjerne brettet, og har mange trekk ved seg som tyder på at de må ha gått gjennom mange hender.

Om denne serien bergenske krigsavis, har man førstehåndsopplysninger fra ”produsentene”, Helle og Nøstdal, de opprinnelige utgiverne selv, om hvordan produksjonen og distribusjonen foregikk.

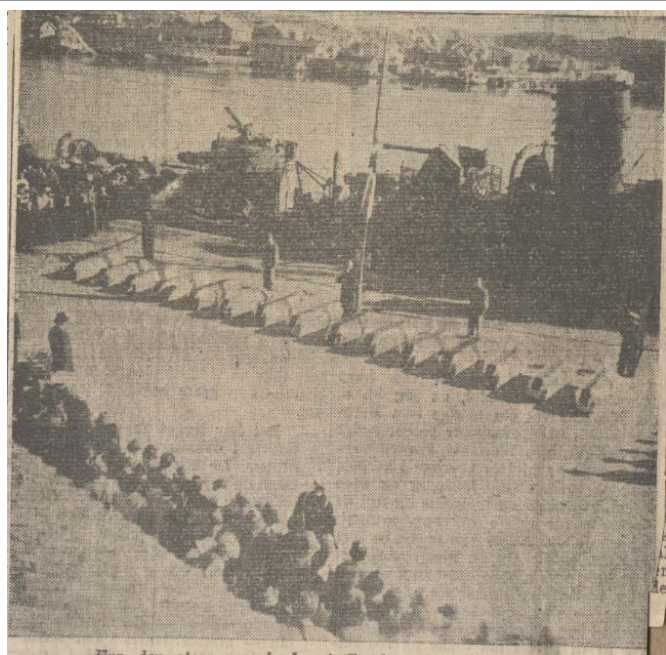
Helle kan fortelle at første *Ukenytt* kom ut 14. februar 1942. Den kom ut en gang i uken, og ble i denne første tiden skrevet i helgene og distribuert natt til mandag. Den 20 år gamle Nøstdal, som senere skulle bli fylkeskultursjef i Troms, arbeidet denne tiden i Fiskerbanken. Avisene ble derfor redigert på Nøstdals kontor her, men siden, av sikkerhetshensyn, flyttet til Helles søster og svogers leilighet i Hans Tanksgate. Man brukte en skrivemaskin med syv gjennomslag til selve dupliseringen. Hver side ble skrevet inn syv ganger, dette ga et opplag på ca. 50. Hver avis inneholdt fra begynnelsen av fire A-4 sider. Avisene ble til å begynne med distribuert til pålitelige personer, offentlige kontorer og til skoler hvor man kjente pålitelige lærere.¹⁹

Ut på året i 1942, kom avisprodusentene i kontakt med pastor Harald Grimm, som skaffet dem en stensilmaskin (duplikator). Redaksjonen ble nå innlosjert i en privat kjeller i Forstandersmuget, og samtidig skiftet avisen navn til *Norges Demring*. Den ble utgitt 2-3 ganger i uken og ble trykt i et opplag på 200-300. Nøstdal og broren skulle nå stå for trykkingen og Helle ha ansvaret for det redaksjonelle. Den ble distribuert om morgenen før kontorene åpnet.²⁰

Man måtte snart flytte fra Forstandersmuget, og avisen hadde nå en omflakkende tilværelse. En stund ble den produsert hos sogneprest Gulbrandsen i Marken, en tid på et legekantor i Sandviken. En kort periode forgikk produksjonen igjen i leiligheten til Helles søster inntil hennes mann ble arrestert. Alt utstyr ble da flyttet til Einar Olsen, før man 13. desember 1942 endelig fikk alt utstyret plassert i et kjellerrom i Harald Hårfagres gate. Det eneste problemet som oppsto her var at kjelleren var så kald at alt, inkludert sverten frøs. Det at trykksverten måtte tines på primus kan være noe av årsaken til at avisene fra denne tiden holdt relativt dårlig teknisk kvalitet.²¹

I februar 1943 flyktet Einar Olsen til Sverige, dermed måtte også radioapparatet ut på en rundreise. En periode ble det oppbevart i en kjeller hvor Gestapofolk bodde i etasjene over. Deretter ble det plassert i et hemmelig rom i en vedbod i Nygårdsgaten. For å avløse Einar Olsen ble en venn av ham, den senere kjente Høyrepolitiker og ordfører i Bergen August Michelsen, tatt med på arbeidet. Han hadde eget radioapparat, noe som gjorde arbeidet lettere. Våren 1943 kom også den senere Venstreleder, enda kun 17 år gamle Gunnar Garbo med.²²

Samarbeidet med *Norsk Vilje* holdt også på å bli sluttet på Helle og Nøstdals avisproduksjon. Egil Helle skulle møte Odd Strand 12. januar 1944, men da det oppsto forsinkelser rakk han ikke frem i tide. Hadde han det gjort, ville sannsynligvis han også blitt arrestert.²³

*Illustrasjonen viser den svenske begravelsen av omkomne etter Westphalensenkningen. Dette var en nyløkke som rammet den illegale pressen spesielt hardt, av de 45 døde hadde omtrent halvparten av dem tilknytning til den illegale avisproduksjonen.
(Kilde: Bergens Tidende 25. mai 1945. Luibn 1999, s. 121-122)*

En følge av opprullingen av *Norsk Vilje* var at Helle ble oppfordret til å forlate landet. Både han og Gunnar Garbo lyktes i å flykte til Sverige, mens August Michelsen ble arrestert.²⁴

I september 1944 var Michelsen i ferd med å bli overført til en tysk konsentrasjonsleir da transportskipet han var om bord i, *Westphalen*, traff en mine. Michelsen var en av de fem som ble plukket opp og reddet av svenske båter.²⁵

På tross av store endringer i avisredaksjonen fortsatte avisene å komme ut. Fra 21. februar 1944

ble avisen trykt på Maskinistkolen i Bergen. Samtidig forandret den navn fra *Mot Seir* til *Fram*.²⁶

I juni 1944 kontaktet Egil Hiis Hauge avisen på vegne av Hjemmefronten. Ganske snart ble *Fram* hovedorgan for Vestlandsrådet som var utgått fra Hjemmefronten på Vestlandet. Nå kom blant annet Johan Johansen og Leif Wilhelmsen med som medarbeidere. Wilhelmsen, senere direktør for Universitetet i Bergen, gikk under dekknavnet ”Arnesen” og representerte Rådet i avisen. Han ble nå medredaktør sammen med Victor Nøstdal.²⁷ Da Hjemmefronten begynte å ta del i arbeidet med avisen, ble det slutt på at Johansen og Nøstdal hadde ansvar for distribusjonen. Dette arbeidet ble omorganisert og nå utført av en distribusjonssjef uten direkte kontakt med redaksjonen.²⁸

*Espeland leir i første del av 1940-årene.
I 1942 tok tyskerne leiren i bruk til internering. Etter krigen
ble den benyttet som fangeleir for krigens tapere, bl.a. ble norske
landsvikere internert her. Kilde: Billedsamlingen. UB Bergen.*

For å være informert om hva andre illegale aviser formidlet, var Nøstdal mottaker av en del slike. Det var ironisk nok i forbindelse med opprullingen av en av disse at tyskerne kom over hans navn på abonnementslisten. Nøstdal ble derfor arrestert i februar 1945, ikke for produksjon av, men for oppbevaring av illegale aviser. Fra Kretsfengslet gikk turen til Espeland, hvor han satt frem til freden i mai.²⁹

Selv om begge de opprinnelige hovedpersonene, Helle og Nøstdal, nå var ute av avisproduksjonen fortsatte *Fram* å komme ut. Nøstdal kan opplyse at en advokat tilsluttet Hjemmefrontens ledelse på Vestlandet nå organiserte arbeidet med nyheter og paroler.³⁰

Avisenes innhold

Ukenytt inneholdt mest nyheter fra utlandet om krigen. I tillegg hadde man som regel med et patriotisk eller oppildnende dikt. Mye av materialet var hentet fra London radio. Radionyheterne kom til å begynne med fra sekretær Einar Olsen som Nøstdal og Helle bare hadde kontakt med gjennom ”mellommann” Ellinor Nilsen.³¹ Dette var viktig stoff i en radioløs tid, da tyskerne og deres medhjelpere brukte den åpne presse til sine formål. I løpet av avisenes levetid fikk redaksjonen flere innenlandske forbindelser, og de norske nyhetene fikk sin plass.³²

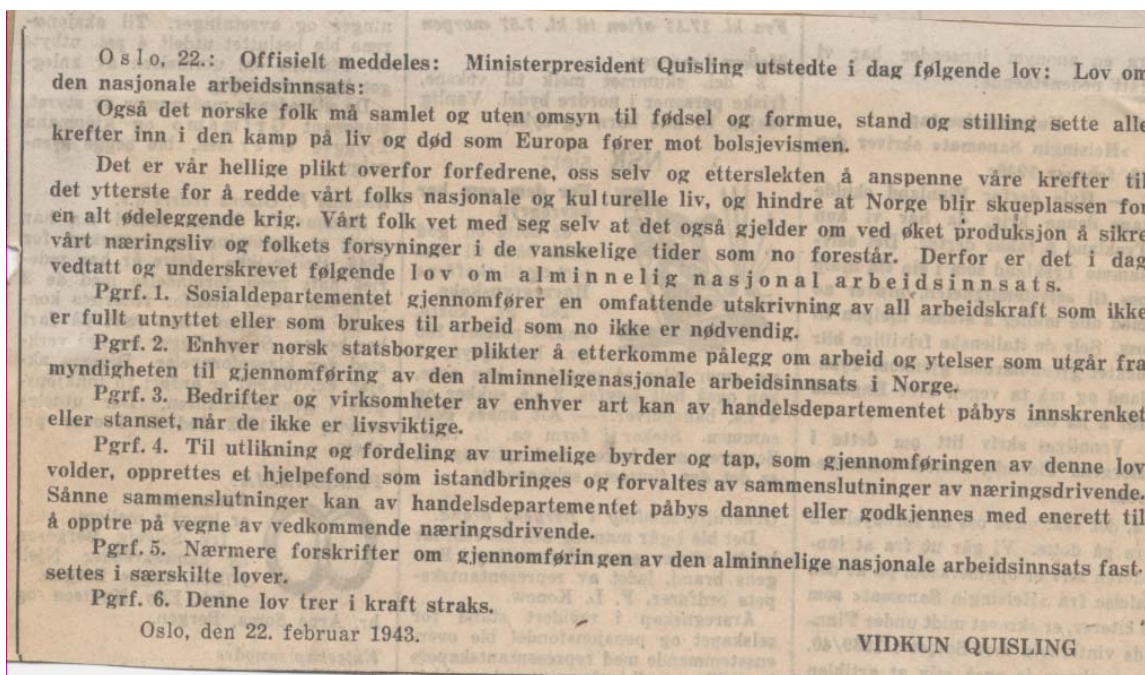
I avisens første tid var holdningsskapning viktig. Man ville hjelpe til med å holde motet og motstandsviljen oppe hos leserne. I *Ukenytt* og *Norges demring* var patriotiske dikt og redaksjonelle linjer knyttet til våre nasjonale merkedager viktige innslag. Minneord over henrettede nordmenn og kommentarer til tyskernes overgrep i Norge var også med på å markere og skape et skille mellom tyskerne og ”gode nordmenn”.

Da avisen i februar skiftet navn til *Fram* og et tettere samarbeid med Hjemmefronten ble innledet, var dette med på å påvirke det redaksjonelle stoffet. Man hadde nå førstehånds kunnskap om de bestemmelser som ledelsen i Hjemmefronten tok, og kunne formidle dem til leserne.³³ Man begynte nå i større grad å stille krav til leseren. Nå fikk avisen mer form av

en egentlig avis med et bredere og mer sammensatt egenprodusert materiale. *Fram* opplyser, den formaner og den advarer, dette kan en se i overskrifter som "*Gestapo arbeider - Bergen sover*".³⁴

Et element ved avisen, er måten *Fram* behandlet navngitte personer og forhold på. Uthengingen av navngitte nazister er et slikt eksempel. Økenavn, og vedkommendes svakheter ble videreformidlet. En kan regne med at dette i hvert fall hadde to hensikter, man hengte ut "svikere", og samtidig advarte man den "gode nordmann" mot potensielle angivere.³⁵

Utviklingen i avisens innhold hang som en ser sammen med utviklingen av "avisredaksjonen", men også krigens gang i Norge fikk en større plass. En viktig sak i den første tiden med tittelen *Fram*, var å bygge opp motstanden mot NS-regjeringens forsøk på å registrere årsklassene 1921-23 for arbeidstjeneste. Frykten for Arbeidstjenesten (AT) og mulighetene for at utskrevne ungdommer kunne bli satt inn i militære oppdrag på Østfronten lå bak.³⁶

Illustrasjonen viser Vidkun Quislings proklamasjon av Arbeidstjenesten (AT). Hjemmefrontens paroler og deres påvirkning spilte en viktig rolle i kampen mot forsøkene på å registrere og utkalle de norske årskullene 1921-23 til denne tjenesten. (Kilde: Bergens Tidende 23. februar 1943).

Den siste tiden av krigen var det spørsmål angående avviklingen av selve krigen som opptok redaksjonen. I begynnelsen av 1945 begynte man for alvor å tenke på forberedelsene til et

rettsoppgjør med landssvikerne. Man holdt en relativt nøktern tone, advarte mot selvtekt, og henviste til at det var rettsvesenet som skulle forstå oppgjøret. Under lå likevel et krav om gjengjeldelse. I *Fram* 25. februar 1945 het det:

*”... men vi skal ha et raskt og effektivt rettsoppgjør, ingen byråkratiske sendrektighet, eller sentimental overbærenhet – slik som landssvikerne håper. Enhver sviker må stå til ansvar og få sin strenge velfortjente straff – enten han er stor eller liten ...”*³⁷

Det viktigste spørsmålet som meldte seg mot slutten av krigen var allikevel om tyskerne i Norge ville overgi seg eller fortsette kamphandlingene. Dette var et spørsmål av største viktighet, og så sent som i det siste nummer av avisen – 7. mai 1945 ble dette behandlet i lederen:

*”... Kanskje ikke for noe krigførende folk er denne tiden mer spennende enn vår. Vi håper alle at det vil komme til kapitulasjon som også omfatter de tyske tropper i Norge, og at de herværende tyske befalingsmenn i en slik situasjon vil bruke den fornuft de måtte ha tilbake. Vi håper det, men idet dette skrives vet vi enda ikke om det vil gå slik. Vår plikt er derfor den samme som før: Å være beredt på at også befrielse vil måtte koste kamp, og å møte hver situasjon med ro, sindighet og offervilje.”*³⁸

Avslutning

De illegale krigsavisene ble produsert under enkle forhold. På tross av deres enkle og uanselige utseende, var de en viktig kilde til usensurerte nyheter og et nødvendig norsk supplement til den offisielle tyskdominerte norske presse under krigen.

De bergenske avisene som omtales her utviklet seg fra å være teknisk enkle gjennomslagsblader fylt med hovednyhetene fra BBC, til å bli relativt profesjonelle publikasjoner som skulle være med å forme opinionen med viktig informasjon fra krigen og Hjemmefrontens aktører. Det er nettopp her man er ved kjernen av denne type avisers betydning. Disse relativt uanselige trykksakene fikk større utbredelse og troverdighet enn de store tyskkontrollerte riksavisene, og var med å bygge opp en egen norsk opinion, en undergrunnsbevegelse som sikret et nasjonalt og regionalt samhold og enighet på tvers av klasse, regional tilhørighet og politisk overbevisning.

Litteratur

Buggeland, Tord: Illegale aviser. I: *Bergens Tidende* 25. januar 1969. (<http://www.ub.uib.no/avdeling/spes/godbit99/mai.htm> lest 10/9-08).

Johansen, Per: *Men - vi lever! : norske presse gjennom krig og okkupasjon* / Per Johansen. - [Oslo] : Gyldendal, 1945. - 306 s.

Luihn, Hans:

- *De illegale avisene : den frie, hemmelige pressen i Norge under okkupasjonen.* - Oslo : Universitetsforlaget, 1960. - 291 s.

- *Det fjerde våpen : den hemmelige presse i Norge 1940-1945* / Hans Luihn. - Oslo : Universitetsforlaget, c1981. - 145 s. : ill.

- *Den frie hemmelige pressen i Norge under okkupasjonen 1940-45 : en fortellende bibliografi* / Hans Luihn. - Oslo : Nasjonalbiblioteket, 1999. -212 s. : ill. - (Nasjonalbibliotekets skrifter ; 1)

Norge i krig : fremmedåk og frihetskamp 1940-1945 / hovedredaktør: Magne Skodvin. - Oslo : Aschehoug, 1984-1987. - 8 b. : ill. Bind 4. Nøkleby, Berit, 1939-*Holdningskamp* / av Berit Nøkleby. 1986. - 256 s.

Kilder:

Navnløs avis. En illegal avis utgitt 1/9-1942 - 13/7 1943. UBB Ms 1611, nr. 45.

”Fram”. Illegal avis utgitt 21/2 1944 - 7/5 1945. UBB Ms 1611, nr. 17.

Helle, Egil: *For frihet og sannhet: historien om en illegal avis i Bergen under krigen.* Upublisert manuskript. Skrevet 2004. UBB Ms 1611.

”Mot seir”. Illegal avis utgitt 13/8 1943 - 10/1 - 1944. UBB Ms 1611, nr. 43.

”Norges Demring”: 1/5 1942 - 24/8 1942. UBB Ms 1611, nr. 50.

Nøstdal, Viktor:

- *Avisen som fortsatte som ”Fram”.* Upublisert manuskript utarbeidet 11/3-2004. UBB Ms 1611.

- *For frihet og sannhet.* Upublisert notat pr. 31. januar 2006. UBB Ms 1611, Nr. 67.

”Ukenytt”: 14/2 1942 - 27/4 1942. UBB Ms 1611.

Noter

- ¹ Navnløs avis, Helle og Nøstdal , 9. november 1942, s. 1.
- ² Johansen 1945, s. 48- 49.
- ³ Luihn 1999, s. 9, 13.
- ⁴ Luihn 1981, s. 9. Luihn 1999, s. 9.
- ⁵ Luihn 1999, s. 13-15.
- ⁶ Luihn 1999, s. 13-15
- ⁷ Johansen 1945,s. 266-268. Luihn, 1960, s. 133 ff.
- ⁸ Luihn 1981, s 9.
- ⁹ Luihn 1999, s. 6.
- ¹⁰ Helle 1994, s. 1-2.
- ¹¹ Helle 1994, s. 2-3.
- ¹² Helle 1994, s. 3.
- ¹³ Nøstdal 2006, s. 1.
- ¹⁴ Luihn 1981, s. 82. Detaljene er gjengitt i Helle 1994, s. 8.-9
- ¹⁵ Helle 1994, s. 11-12.
- ¹⁶ Helle 1994, s. Nøstdal 2006, s. 3.
- ¹⁷ Luihn 1981, s. 82-83. Helle 1994, s. 18-20.
- ¹⁸ Nøstdal 2006, s. 3-4.
- ¹⁹ Helle 1994, s. 7-8.
- ²⁰ Luihn 1981, s. 82, Helle 1994, s. 8-9.
- ²¹ Helle 1994, 12-14, Nøstdal 2004, s. 1.
- ²² Helle 1994, s. 14-15.
- ²³ Helle 1994, s. 19.
- ²⁴ Luihn 1999, s. Helle 1994, s. 19-20.
- ²⁵ Luihn 1982, s. 122. Helle 1994, s. 20.
- ²⁶ Helle 1994, Nøstdal 2004, s. 2.
- ²⁷ Buggeland 1969, (http://www.ub.uib.no/avdeling/spes/godbit99/mai.htm_lest_10/9-08), Luihn 1981, s.82, Nøstdal 2004, s. 2.
- ²⁸ Nøstdal 2004, s. 2-3.
- ²⁹ Nøstdal, 2004, s. 3.
- ³⁰ Nøstdal, 2004, s. 4.
- ³¹ Helle 1994, s. 2-3.
- ³² Buggeland 1969, (http://www.ub.uib.no/avdeling/spes/godbit99/mai.htm_lest_10/9-08).
- ³³ Nøstdal 2004, s.2.
- ³⁴ *Fram* 8. januar 1945, s. 1. Buggeland (http://www.ub.uib.no/avdeling/spes/godbit99/mai.htm_lest_10/9-08).
- ³⁵ Se bl.a. *Fram* 22. januar 1945, s.4, og *Fram* 5. februar 1945, s. 4.
- ³⁶ Nøstdal 2004, s. 2. Våren 1944 var det gjentatte paroler og advarsler mot Arbeidstjenesten. Dette ser man en rekke ganger i løpet av foråret 1944, s. 3. Se bl.a. *Fram* 27. mars 1944, s. 3, 1. mai 1944, s. 1. mfl.
- ³⁷ *Fram* 25. februar 1945, s. 1.
- ³⁸ *Fram* 7. mai 1945, s. 1.